

# ایرانیان اندلس

دکتر عبدالرضا شکری

ایرانیان اندلس عنوان رسالهٔ دکتری اینجانب است که در آن به تحقیق و بررسی آثار علمی ادبی و تأثیر ایرانیان اندلس در فرهنگ و تمدن اسلامی پرداخته‌ام. این رساله در خرداد ماه ۱۳۷۱ در گروه آموزشی تاریخ و تمدن ملل اسلامی با درجهٔ عالی تصویب گردید.

رساله، افزون بر مقدمه، دارای بیش از ۴۰۰ صفحه و در بردارندهٔ هشت بخش است. موضوع بحث پیرامون ایرانیانی است که از بدو فتح اندلس در ۹۲ هـ به وسیلهٔ مسلمین، رفته رفته به آن کشور وارد شده، برخی پس از مختصرگشت و گذاری در آن ناحیه به مشرق زمین بازگشته و عده‌ای در آن اقلیم ماندگار شدند و در آن سرزمین اعقابی برجای نهادند. دانشمندانی چون ابن حزم اندلسی صاحب آثاری مانند المحلی و الفصل از اعقاب آن ایرانیان است که در اندلس متوطن شدند.

این رساله گرچه به نقش علمی و ادبی و سیاسی و مذهبی ایرانیان مهاجر به شبه جزیره ایبری پرداخته و تأثیر آنها را در فرهنگ و تمدن و آداب و رسوم مردم آن سرزمین و انتقال علوم به جهان غرب از راه اندلس بیان می‌کند، اما می‌توان ادعا نمود که آن در زمرهٔ کتب سرگذشتنامه قرار می‌گیرد. مقدمه رساله به مسأله القاب و کنیهٔ افراد و تصحیفهایی که به مرور قرن‌ها در این زمینه رخ داده و القاب و اسامی برخی را به

گونه‌های دیگری درآورده است می‌پردازد. منظور از ورود به این مقوله آن بوده که روشن شود تصحیف نام یا لقب و کینه اشخاص، اغلب باعث سردرگمی یک پژوهشگر می‌شود، زیرا این کار سبب مسخ هویت و ملیت آن افراد می‌گردد. عدم دقت در ضبط اسامی و القاب متشابه، از لحاظ شکل و فرم اسم و تعداد حروف، چه بسا راه تحقیق را بکلی سد می‌کند.

این موضوع برای پژوهنده‌ای که در زمینه شرح حال اعلام تحقیق می‌نماید. دشواریهایی می‌آفریند، برای مثال، تشابه اسامی و القابی چون کرخی کرجی همدانی و همدانی (دومی منسوب به قبیله عرب)، فارسی و فاسی (دومی منسوب به فاس مراکش)، سلفی و سلفی (سه لبی)، جیلانی و جیلی (دومی منسوب به گیل)، سوس (شهری هم در ایران و هم در مراکش)، جتانی و جتانی، زهاوی و زهاوی و جز اینها که از مباحث مورد علاقه خاورشناسان است.

بخشهای هشتگانه رساله به ترتیب زیر است:

**بخش اول:** به موقعیت جغرافیایی و اوضاع سیاسی و طبیعی اندلس، پیش و هنگام فتح آن اختصاص دارد.

**بخش دوم:** در رابطه با فتح اندلس و سلطه مسلمین بر آن تا به هنگام دوران ملوک الطوائف است.

**بخش سوم:** به بیان اوضاع اندلس در دوران ملوک الطوائف و مهمترین این واحدهای سیاسی می‌پردازد.

**بخش چهارم:** اوضاع سیاسی اندلس را از هنگام یورش مرابطین تا سقوط دولت اسلامی تشریح می‌نماید.

**بخش پنجم:** اشاره به واپسین دولت اسلامی اندلس یعنی بنی نصر و استیلای مسیحیان بر شهرهای اسلامی است.

**بخش ششم:** به اصل مطلب یعنی مهاجرت ایرانیان به اندلس پرداخته، اسباب و

علل این مهاجرتها و طبقاتی که در این کوچها شرکت می نمودند، می پردازد.

**بخش هفتم:** به تأثیر ایرانیان مهاجر در فرهنگ و تمدن اسلامی اندلس ارتباط دارد، سهم آنان را در هر رشته از فنون علمی، ادبی و دینی بیان داشته زمینه های مختلفی را که ایرانیان در آن اشتغال داشته اند، جداگانه و تحت عنوانهای ویژه ای بیان داشته است. زمینه های تشریح شده بترتیب عبارتند از: فرهنگ و تمدن، سیاست و اداره امور، تعلیم و تربیت، ادبیات، علوم اجتماعی، تاریخ، جغرافیا، علوم فلسفی، مکتبهای مذهبی و فقه و حدیث، علوم پزشکی و شیمی، علوم ریاضی و نجوم و موسیقی، فنون و صنایع، معماری، کشاورزی و باغداری.

**بخش هشتم:** اختصاص به اسامی و شرح حال ایرانیان مهاجر به اندلس دارد و در این بخش حدود یکصد تن از آنان را معرفی کرده ایم.

## فهرستهای پایان نامه

رساله دربردارنده پنج فهرست زیر است:

۱- فهرست آثار علمی و ادبی ایرانیان اندلس

۲- فهرست منابع و مآخذ رساله

۳- فهرست اعلام

۴- فهرست اماکن

۵- فهرست مندرجات

مهاجرت ایرانیان به اندلس از اوایل قرن دوم هجری، حدود سال ۱۲۴ هـ آغاز و تا اواخر قرن چهارم ادامه پیدا کرده است در سال ۱۲۴ هـ سپاهی به سرکردگی فرماندهی عرب به نام بلج بل جبن بشر قشیری از دمشق به اندلس آمد که بسیاری از موالی به ویژه ایرانیان جزو آن سپاه بودند.

ایرانیان غالباً در شهر شریش از نواحی جنوب غربی اسپانیا سکنی می گزیدند.